

Magdalena Szczepańska

Interdyscyplinarne Koło Naukowe Młodych Pedagogów Terapeutów „AGO”

Profilaktyka, diagnoza, terapia – podstawą prawidłowej pracy pedagoga

Wybrane problemy psychospołecznego funkcjonowania dzieci i młodzieży z utrudnieniami w rozwoju. Profilaktyka-diagnoza-terapia, red. Hanna Krauze-Sikorska, Kinga Kuszak WSPiA, Poznań 2008, ss. 242.

Współcześnie częstym problemem w pracy nauczyciela są dzieci i młodzież, którą określa się mianem osób z zaburzeniami w rozwoju. Studia nauczycielskie zwracają szczególną uwagę na to, aby przygotować przyszłych nauczycieli – praktyków do pracy z dziećmi ze specyficznymi trudnościami na wczesnym etapie rozwoju, by zapobiec konsekwencjom, jakimi są niepowodzenia szkolne na dalszych etapach edukacji. Spotykając się z takimi dziećmi – uczniami, nauczyciel musi wykazać się wysokim poziomem kompetencji z zakresu profilaktyki, diagnozy i terapii pedagogicznej, by stworzyć właściwy system pomocy dziecku, pamiętając również o skutecznej współpracy ze środowiskiem, w którym dziecko się rozwija, gdyż przyczyny powodujące utrudnienia w rozwoju nie stanowią jednolitej grupy czynników, nie tkwią tylko w osobie dziecka, ale również w jego otoczeniu. Wspomniane obszary pracy nauczyciela – wychowawcy, pedagoga, psychologa są głównym tematem przemyśleń zawartych w książce pt. „Wybrane problemy psychospołecznego funkcjonowania dzieci i młodzieży z utrudnieniami w rozwoju. Profilaktyka – diagnoza – terapia” pod redakcją H. Krauze-Sikorskiej i K. Kuszak.

Prezentowana pozycja została podzielona na trzy części. W pierwszej z nich zostały opublikowane artykuły dotyczące profilaktyki, która odnosi się nie tylko do jednostki – dziecka, ale zwraca szczególną uwagę na jego rodzinę i środowisko w którym się rozwija. Prace zawarte w tej części zostały tak dobrane, aby podkreślić istnienie szeregu różnych działań, tworzących pewien zwarty system, mający na celu zapobieganie trudnościami w rozwoju. Niezwykle istotne w tej części wydaje się przedstawienie istoty wczesnej interwencji – wspomaganie rozwoju małego dziecka, co stanowi pierwszy, jakże ważny etap profilaktyki. K. Kuszak sygnalizuje współczesne teorie mówiące o tym, że realizacja potencjału rozwojowego człowieka zależy od warunków zewnętrznych, co rozpoczyna się jeszcze przed naro-

dzinami dziecka. Wobec tego wspomaganie małego dziecka obejmuje pomoc i wsparcie, również poprzez działania adresowane w kierunku rodziny. Dotyczą one między innymi odpowiedniego przygotowania przyszłych rodziców do prawidłowego pełnienia ról rodzicielskich, co dalej wiąże się z umiejętnością rozpoznania potrzeb dziecka, umiejętnością opieki nad dzieckiem, a także umiejętnością zaakceptowania dziecka takim, jakie rzeczywiście jest.

Wczesne wspomaganie małego dziecka łączy się również z instytucjonalną prorodzinną polityką państwa, która w naszym kraju została scharakteryzowana jako niesprzyjająca do podjęcia decyzji o posiadaniu dziecka, gdzie w innych krajach UE wczesne wspomaganie stało się ogólnospołecznym priorytetem, a co najważniejsze od wielu lat istnieje tam obowiązek edukacji przedszkolnej. Polityka prorodzinną powinna się zmieniać wraz z przekształceniami, jakim ulega współczesna rodzina, gdzie obok pełnej występuje rodzina niepełna, czy zrekonstruowana, a także rodzice samotnie wychowujący dzieci. Każdy z tych typów wymaga odpowiednich świadczeń na rzecz prawidłowego funkcjonowania rodziny, a co za tym idzie, prawidłowego funkcjonowania dziecka.

Co ciekawe, w części tej przedstawiona została kwestia rozwoju inteligencji emocjonalnej, jako warunku „skuteczności działań profilaktycznych w pracy z dziećmi i młodzieżą” (s. 54). Autorka artykułu przedstawiła elementy składające się na inteligencję emocjonalną, dając tym samym rodzicom i nauczycielom powód do refleksji nad ich rolą w kształtowaniu umiejętności z nią związanych.

Pierwsza część książki w znacznym stopniu obrazuje czytelnikowi (nauczycielowi, rodzicowi, studentowi) złożoność procesu, jakim jest profilaktyka. Treści w niej zawarte pomagają w określeniu ról poszczególnych osób i instytucji, które mają wpływ na rozwój psychospołeczny dziecka, zwracając jednocześnie uwagę na przeplatanie się tych oddziaływań, współdziałanie wszystkich środowisk wpływających na dziecko, co określamy mianem integracji.

Druga część przedstawianej książki dotyczy kolejnego obszaru pracy nauczyciela, którym jest diagnozowanie trudności dzieci i młodzieży. Zawarto tu pięć artykułów, z których wynika, że jest to niezwykle złożony proces wymagający wiedzy i doświadczenia osoby diagnozującej. H. Krauze-Sikorska przypisuje szczególną rolę protodiagnozie nauczycielskiej, która jest warunkiem skutecznej pomocy dzieciom i młodzieży z „układu ryzyka zaburzeń” (s. 101). Autorka opisuje model interakcyjny protodiagnozy nauczycielskiej, „uwzględniający znaczenie czterech płaszczyzn organizacji życia społecznego: ideologicznej instytucjonalnej, psychologicznej i podkulturowej pozwala na zbudowanie dobrej protodiagnozy umożliwiającej nie tylko identyfikację, ale wyjaśnienie trudności jednostki po to, by budować taki model

pomocy, w którym ona sama i jej otoczenie będą aktywnie ustosunkowywać się do wyników protodiagnozy pedagogicznej i informacji zawartych na jej podstawie” (s. 99). Dzięki niemu nauczyciel może w holistyczny sposób ująć problem danego dziecka. Pozwala dostrzec zależności i powiązania pomiędzy społecznościami, instytucjami, czynnikami osobowościowymi dziecka i kulturowymi wpływającymi na nie. Daje możliwość rozpatrzenia problemu dziecka biorąc pod uwagę jednocześnie cechy dziecka i nauczyciela. Przedstawiony model interakcyjny daje szansę na zanalizowanie wielu czynników wpływających na jednostkę. Nie dopuszcza sytuacji, gdzie osoba diagnozująca skupia się wyłącznie na jednej grupie czynników, szczególnie u osób z układu ryzyka.

Ponadto w tej części publikacji został poruszony między innymi, jakże aktualny temat „Oceny dojrzałości szkolnej dziecka w obliczu występowania ryzyka dysleksji”, a także zwrócono uwagę na trudności, jakie pojawiają się w diagnozowaniu zespołu nadpobudliwości psychoruchowej. Gotowość do podjęcia edukacji szkolnej wymaga osiągnięcia przez dziecko dojrzałości w wielu sferach rozwoju: umysłowego, emocjonalnego, fizycznego i społecznego. Osiągnięcie odpowiedniego poziomu dojrzałości w wymienionych sferach warunkuje możliwość podjęcia przez dziecko zadań związanych z rozpoczęciem nauki w szkole. W przypadku diagnozowania zespołu nadpobudliwości psychoruchowej należy zwrócić uwagę na istniejącą tendencję, o której pisze H. Kubiak, do przypisywania sprawiającym problemy wychowawcze dzieciom syndromu ADHD. Stąd trudności wynikające w diagnozowaniu tego zaburzenia spotęgowane również zmiennością natężenia objawów, rozbieżnością w opiniach na temat dziecka, a także występowaniem objawów towarzyszących.

Z zagadnień poruszonych w prezentowanej części można wywnioskować, że diagnoza jest procesem wielopłaszczyznowym, wymagającym wieloaspektowego spojrzenia na problem, trudności dziecka. Niezbędnymi narzędziami pracy nauczyciela – diagnosty są: wiedza i doświadczenie, a także współpraca z innymi specjalistami i środowiskami (przede wszystkim rodzinnym), w których rozwija się dziecko. Przeprowadzona w sposób prawidłowy diagnoza stanowi dobry początek do skutecznej pracy terapeutycznej.

Kolejnym etapem postępowania pedagogicznego jest terapia, której poświęcona została ostatnia, trzecia część publikacji. Bardzo ważnym elementem tej części jest zwrócenie uwagi na szczególną obecność rodziców w procesie terapii. Rodzice nie są wyłącznie biernymi obserwatorami procesu terapii oczekującymi na jej pozytywne efekty, ale aktywnie uczestniczą w działaniach terapeutycznych, których celem jest wspieranie i wspomaganie funkcjonowania ich dziecka we wszystkich sferach aktywności. Powodzenie tych działań jest możliwe wówczas, gdy opiekunowie w pełni akceptują swoje dziecko, co wpływa na kształ-

owanie się relacji wewnątrzrodzinnych. Również dzieci – koledzy, choć o tym nie wiedzą mogą pełnić rolę terapeutów. Dzieje się tak w przypadku terapii osób przewlekle chorych. Relacje z rówieśnikami w znacznym stopniu podnoszą efektywność terapii indywidualnej i grupowej.

Terapia nie jest działaniem jednostronnym, jednolitym. Przebiega w oparciu o wiele metod, środków i form działania, o czym także czytelnik może przeczytać w ostatnim rozdziale książki. Mam tutaj na myśli możliwość wyrażania swoich emocji za pomocą pędzla, farby itp., a także możliwość „przelewania swoich trosk na stronę swojego internetowego powiernika” (s. 238). Kwestią tą zajmuje się w recenzowanej pozycji E. Szuba.

Chciałabym również zwrócić uwagę na przejrzystość publikacji i trafność w doborze artykułów do kolejnych części książki: profilaktyka, diagnoza i terapia, a także szatę graficzną, która w mojej ocenie zachęca swoją prostotą do zapoznania się z treścią książki. Ilustracja, autorstwa Joanny Sikorskiej, znajdująca się na okładce książki doskonale obrazuje to, co się w niej znajduje. Z jednej strony przedstawia dziecko, które zadaje pytania: „nie wiem? nie rozumiem? nie potrafię? nie chcę?”. Z drugiej zaś prezentuje osobę dorosłą, która trzyma za ręce dzieci. Stanowi to dla mnie odzwierciedlenie etapów pracy z dzieckiem zawartych w trzech częściach książki; począwszy od profilaktyki skoncentrowanej na osobie dziecka oraz środowisku, w którym funkcjonuje – poprzez diagnozowanie problemów dziecka aż do końcowej etapu – terapii, w której ważną rolę pełni osoba terapeuty, która wspiera w i prowadzi wychowanka.

Materiał zebrany przez H. Krauze-Sikorską i K. Kuszak przesycony jest dużą ilością ważnych zagadnień i stanowi doskonały zarys wiedzy na temat postępowania pedagogicznego wobec dziecka z trudnościami. Skierowany jest zarówno do pedagogów, nauczycieli – wychowawców, terapeutów, psychologów, studentów, jak i rodziców, by podnieść poziom ich świadomości na temat prawidłowości rozwoju dzieci, a także zmobilizować ich, by aktywnie uczestniczyli w procesie wspomagania rozwoju swoich dzieci. Książka, w każdej z części pokazuje złożoność, wieloaspektowość i wielopłaszczyznowość zagadnienia, jakim jest wspomaganie dzieci i młodzieży z trudnościami, zwraca uwagę na indywidualne podejście do każdego dziecka. Analizując poszczególne artykuły czytelnik zdaje sobie sprawę z tego, że brak właściwej i skutecznej pomocy pociąga za sobą nieodwracalne konsekwencje, występujące w postaci niepowodzeń szkolnych na wszystkich kolejnych etapach edukacji.

Ważne jest to, by każda z osób dorosłych, mająca wpływ na rozwój dziecka zdała sobie z tego sprawę.

Summary

Prophylactics, diagnosis, therapy – the correct basis of the pedagogues work

The material assembled by H. Krauze-Sikorska and K. Kuszak is satiated with a large amount of important questions and is a perfect outline of knowledge about pedagogical procedure in accordance with developmental difficulties. The material is directed towards pedagogues, teachers, tutors, therapists, psychologists and the students of pedagogics. The competences in prophylactics, diagnosis and pedagogical therapy are imperative towards the construction of a proper system of pedagogical and psychological help.